

ДО ЮВІЛЕЮ СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ БІЛЯЄВОЇ

28 березня 2016 року свій 70-літній ювілей святкує Світлана Олександрівна Біляєва (Беляєва) — доктор історичних наук, провідний науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології, дослідниця взаємодії слов'янського та тюркського етносів.

Народилася Світлана Олександрівна 28 березня 1946 р. у м. Дзауджікау (нині Владикавказ, Північна Осетія, РФ). По закінченню у 1964 р. СШ № 59 у м. Воронеж вступила до історичного факультету Воронежського державного університету, який закінчила у 1969 р. за спеціальністю «історик, учитель історії та суспільствознавства».

Уся трудова та наукова діяльність дослідниці пов'язана з Інститутом археології НАН України, до якого вона прийшла у жовтні 1969 р. і почала працювати на посаді молодшого наукового співробітника відділу давньоруської археології.

Працювала у Слов'яно-Дністровській експедиції (1970), Дніпро—Донбас (1970—1973), проводила розвідки в Черкаській і Київській обл. (1978, 1979), керувала дослідженнями середньовічного поселення Озаричі (1971—1973, 1975).

Однією з перших в Україні Світлана Олександрівна почала вивчення культурно-історичного розвитку південноруських земель другої половини XIII—XIV ст. Ввела до наукового обігу матеріали єдиних на той час майже повністю досліджених сільських поселень ординсько-литовського періоду Комарівка (1964—1968) та Озаричі (1971—1975). Розробляє хронологію і типологію матеріальної культури, особливості господарства сільських поселень післямонгольського часу Середнього Подніпров'я. Особливий наголос дослідниця робить на вивченні спадкоємності давньоруської культурної спадщини, розглядає проблеми історичної гео-

графії, економічного розвитку та культури Середнього Подніпров'я XIII—XIV ст.

У 1978 р. Світлана Олександрівна успішно захистила кандидатську дисертацію «Южнорусские земли во второй половине XIII—XIV вв. (по материалам археологических исследований)». У 1982 та 1995 рр. виходять друком дві її монографії «Южнорусские земли во второй половине XIII—XIV вв.» та «Поселення Дніпровського Лівобережжя X—XV ст.» (остання — у співавторстві з А.І. Кубишевим), в яких підводяться підсумки досліджень пам'яток XIII—XV ст.

Протягом 1981—1987 рр. С.О. Біляєва виконує обов'язки ученого секретаря Інституту археології НАН України, у 1987—1996 рр. очолює сектор джерелознавства Інституту, а з 1996 р. стає старшим науковим співробітником відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології. Дослідниця розробляє проблеми історіографічного вивчення та ана-

літичного дослідження процесів вивчення давньоруського сільського господарства на території Південної Русі-України; звертається до проблем історії археології, зокрема пише важливу роботу, присвячену трагічній постаті Т.М. Мовчанівського (у співавторстві). У дев'яності роки ювілярка багато часу та енергії витрачає на роботу по систематизації інформації про археологічні та антропологічні колекції, які знаходяться в Росії, зокрема є автором колективного дослідження «Українські культурні цінності в Росії: Археологічні колекції України» (1997).

Починаючи з середини 1980-х років Світлана Олександрівна звертається до безпосереднього польового археологічного вивчення середньовічних пам'яток XIII—XVIII ст. півдня і Причорномор'я України. Проведені нею масштабні дослідження золотоординських та османських пам'яток на півдні України дозволяють дослідниці здійснити ґрунтовний порівняльний аналіз основних категорій української та турецької матеріальної культури, вивчити особливості взаємовпливу двох етносів на різних етапах цивілізаційного розвитку, визначити особливості співіснування християнського та мусульманського населення, дослідити торгівельні шляхи в контексті загальної світової системи суходільної та морської торгівлі від Китаю до Західної Європи. З 1990 р. дослідниця очолює Міжнародну південну середньовічну експедицію ІА НАН України, яка проводить розкопки історичного центру м. Очаків, Аккерманської фортеці у м. Білгород-Дністровський, турецької фортеці на Кінбурнській косі, залишків фортеці Кизи-Кермен у районі сучасного Берислава Херсонської обл., дослідження інших середньовічних пам'яток Північного Причорномор'я. В експедиції працюють відомі науковці України, Туреччини, Молдови, Великобританії, Канади та США.

У 2012 р. ювілярка успішно захищає докторську дисертацію «Взаємовідносини східнослов'янського і тюркського світів у XIII—XVIII ст. (за матеріалами археологічних досліджень в Україні)», отримує науковий ступінь та вчене звання провідного наукового співробітника (2013). Підсумком багаторічних досліджень стали її об'ємні та змістовні монографії «Слов'янські та тюркські світи в Україні (з історії взаємин у XIII—XVIII ст.)» (2012), «Славяне и тюрки в просторах Украины: из истории контактов в XIII—XIV вв.» та «Славяне и тюрки в просторах Украины: Украинско-

османские историко-культурные контакты XV—XVIII вв.» (2015).

Світлана Олександрівна приймає активну участь у численних міжнародних вітчизняних та закордонних (Туреччина, Великобританія, Італія тощо) наукових конгресах, конференціях, семінарах, співпрацює з представниками турецького історичного товариства, здійснює спільні дослідження й міжнародні проекти з Турецькою культурною асоціацією (Стамбул), Егейським університетом (Кале, Туреччина), Університетом 9 липня (Ізмір, Туреччина), Британським Інститутом археології в Анкарі Британської АН, Корнуельським університетом (США).

Змістовні і об'ємні дослідницькі здобутки, таланти, науковий авторитет, високий професіоналізм і сумління ювілярки давно і заслужено визнані як вітчизняними, так і закордонними колегами. Цілком закономірно Світлана Олександрівна отримала звання «Визначна людина світу» на міжнародному конгресі в Стамбулі (Туреччина, 2009). Вона є членом багатьох вітчизняних та міжнародних наукових організацій: Міжнародної Ради з питань пам'яток і видатних місць (ICOMOS), Британського інституту в Анкарі Британської академії наук (BiA), Міжнародної асоціації істориків ісламського мистецтва, Міжнародної асоціації ісламської археології, Міжнародної академії люльок (Ліверпуль, Великобританія), Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПіК), головою правління історико-культурної асоціації «Україна—Туреччина».

У науковому доробку ювілярки близько 250 наукових праць, зокрема 10 монографій та розділів у колективних монографічних виданнях Інституту, зокрема «Древнерусские поселения Среднего Поднепровья» (1984), «Археология Украинской ССР», (1986, т. 3); Давня історія України (2000, т. 3); Село Південної Русі X—XIII ст. (2003).

Дослідниця докладає багато зусиль до справи охорони культурної спадщини. Зокрема вона є одним із авторів історико-архітектурного опорного плану, проекту зон охорони пам'яток і проекту меж, режимів використання історичних ареалів та проекту туристичних перспектив міста м. Очаків. Також всіляко сприяє підготовці експозицій військово-історичного музею Очакова та Білгород-Дністровського історико-краєзнавчого музею, постійно займається організацією виставок та експозицій в інших музеях України.

Чуйна і добра людина, дуже енергійна, працьовита і творчо обдарована дослідниця Світлана Олександрівна перебуває у розквіті своїх наукових сил, приймає активну участь у житті й діяльності свого відділу, допомагає молодим дослідникам, виступає рецензентом численних наукових праць, дисертацій, здійснює наукове керівництво пошукачами й аспірантами, активно популяризує результати наукових дослі-

джень, займається викладацькою діяльністю. Співробітники відділу давньоруської та середньовічної археології, колеги з Інституту археології та інших наукових, музейних, вузівських установ щиро вітають дорогу і шановну Світлану Олександрівну з ювілеєм, бажають мудрого довголіття, міцного здоров'я, реалізації нових творчих задумів і планів, цікавих досліджень та відкриттів.

ДО 60-РІЧЧЯ МИХАЙЛА ЮРІЙОВИЧА ВІДЕЙКА

---

23 січня 2016 р. святкував 60-річчя кандидат історичних наук, археолог Михайло Юрійович Відейко.

Знайомство авторів цих рядків з ювіляром відбулося в польових умовах. З перших хвилин було зрозуміло, що маємо справу з майстерним польовиком та організатором. Михайло Юрійович легко й залюбки береться за роботу будь-якого рівня складності, адже має величезний досвід (майже 40 років) польових досліджень, керування окремими загонами та власними експедиціями. Географія його польових досліджень досить широка — від Одри й Пруту до Дніпра.

М. Відейко якось згадував, що в університеті, обравши темою своїх подальших наукових досліджень Трипілля, у відповідь отримав фразу: *«В трипільській культурі вже нема чого досліджувати, там все і так відомо»*. Однак наукова діяльність ювіляра доводить протилежне. Учений постійно знаходить нові актуальні проблеми й пропонує цікаві ідеї для їхнього розв'язання, залучаючи широке коло джерел та аналогій.

У наукових дослідженнях М. Відейка завжди виділяється одна особлива тема — це трипільські мегапоселення («протоміста», поселення-гіганти), унікальні для мідного віку пам'ятки Європи, які заслуговують бути внесеними до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Перший досвід польової роботи М. Відейко отримав на одному із знакових мегапоселень

Буго-Дніпровського межиріччя — Майданецькому. Поруч зі своїм учителем М.М. Шмаглієм працював на пам'ятці майже 20 років. За цей час ними було розроблено програму комплексного вивчення великих поселень, представлено низку цікавих інтерпретацій внутрішньої структури, ролі та демографії цієї унікальної пам'ятки. Однак, у 1990-х рр. дослідження було призупинено.

Кінець 2000-х рр. ознаменувався початком нового етапу досліджень мегапоселень. Запропонований раніше комплексний підхід було розкрито повною мірою із залученням сучасних принципів і технологічних можливостей британських та німецьких методик. Під керівництвом М. Відейка, Дж. Чепмена, Й. Мюлле-